

Prof. zw. dr hab. Józef Bergier

Katedra Kultury Fizycznej i Fizjoterapii

Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej

Recenzja pracy doktorskiej Urszuli Żołądkowskiej–Gąsiorowskiej

nt. „*Spoleczne uwarunkowania aktywności wolnoczasowej rodzin zastępczych*”

Promotor – dr hab. prof. AWF Beata Pluta, Wydział Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji
AWF Poznań

Praca zawiera 187 stron tekstu oraz 49 aneksu – łącznie 236 stron.

W pracy zawarto 80 tabel i 54 ryciny, co może być zaletą pracy, ale i pierwszym „kłopotem”, o czym w dalszej części recenzji.

Praca doktorska mgr Urszuli Żołądkowskiej–Gąsiorowskiej stanowi typowy układ i zawiera: wprowadzenie, podstawy teoretyczne problemu badawczego, metodologiczne podstawy badań, wyniki badań, dyskusję i wnioski.

Podjęta tematyka badawcza zasługuje na wyróżnienie, gdyż dotyczy niezwykle aktualnego społecznie problemu opieki nad osieroconym dzieckiem. W ramach tego problemu podjęto zagadnienie aktywności wolnoczasowej w rozumieniu organizacji czasu wolnego.

Autorka umiejętnie zaprezentowała podjęty problem w literaturze przedmiotu w części teoretycznej, najpierw w przeglądzie głównych przedsięwzięć badawczych na str. 12–18, następnie w klasycznym rozdziale teorii pracy „Podstawy teoretyczne problemu badawczego” na str. 19–40.

Metodologię pracy tworzy osiem podrozdziałów, które w sposób dosyć szczegółowy prezentują zamiary badawcze autorki. W tej części pracy warto wskazać kilka ważnych uwag w poszukiwaniu determinantów społecznych warunkujących aktywność wolnoczasową w środowisku rodzin zastępczych w wybranych ośrodkach w Wielkopolsce.

Główna uwaga dotyczy braku poszukiwań badawczych w przedstawionych sześciu szczegółowych pytaniach w kwestii zróżnicowania według płci badanych dzieci, a podjętej w pytaniu trzecim, cyt. „W jakich formach zajęć pozalekcyjnych i jak często uczestniczą badane dzieci?”, a przecież zdiagnozowanie specyfiki według płci jest niezwykle ważną kwestią w dostosowaniu oferty zajęć innych dla chłopców i dziewcząt. Tak więc w samym założeniu brak zróżnicowania aktywności wolnoczasowej z uwzględnieniem płci dzieci powoduje niepełne rozpoznanie zjawiska, na potrzeby którego wskazuje autorka we wstępie podjętego problemu badawczego – rozdział 3.2 na str. 43 pracy. Specyfikę zachowań według płci autorka opisuje dopiero przy problematyce aktywności fizycznej w rozdz. 4.6.3, str. 102–116 i w charakterystyce zajęć sedenteryjnych – rozdz. 47 na str. 120–134.

Wśród czterech zmiennych niezależnych, autorka wymienia także inne zmienne sytuacyjne, w tym płeć dzieci, jednak ich poszukiwania badawcze, w rozdziale wyniki badań, są jedynie symboliczne. W rozdziale problemy badawcze – str. 43–44, na wyróżnienie zasługuje szczegółowa charakterystyka, tak w odniesieniu do rodzin zastępczych, jak i ich dzieci.

Zauważyć należy, że badania dotyczyły zbliżonej liczby dziewcząt $N=53$ (60,0%) i chłopców $N=36$ (40,0%), przy dość dużej rozbieżności wieku dziewcząt – od 10 do 21 lat i chłopców sedenteryjnych od 11 do 20 lat, co powinno stać się ważną przesłanką przy analizie problematyki z uwzględnieniem zmiennej wieku.

W rozdziale 3.9.2 Metody i środki realizacji na str. 57 autorka poinformowała, że przygotowanie programu wymagało współpracy między organizatorem rodzinnej pomocy zastępczej - Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Szamotułach, a Katedrą Rekreacji AWF w Poznaniu. Podaje także, że rodziny deklarujące chęć uczestnictwa w programie poproszono o wypełnienie zgody na udział dziecka w zajęciach (zał. 9). Zabrakło jednak w pracy informacji o zgodzie Komisji Bioetycznej na badania, co jest szczególnie ważne w przypadku tematyki tej pracy i jest poważnym błędem. Liczę, że w odpowiedzi na recenzję autorka odniesie się szczegółowo do tej ważnej kwestii.

Niezwykle ważną częścią pracy jest podjęty – autorski program zajęć sportowo-rekreacyjnych zaprezentowany na str. 55–59, który jest bardzo rzadko podejmowany w tego typu opracowaniach, zapewne z powody dużej pracochłonności. Do jego treści nasuwa się kilka zasadniczych spostrzeżeń:

– brak wyjaśnienia dlaczego wybrano takie, a nie inne formy aktywności fizycznej: taniec, tenis stołowy, zabawy i gry tradycyjne oraz nordic walking, podczas gdy wiadomo, iż szczególnie chłopcy, ale także dziewczęta często chcą uczestniczyć w zajęciach z typowych zespołowych gier sportowych. Z opisu tej części pracy domyślać się można, że było to wynikiem dostępnej kadry instruktorskiej, ale czy jest to właściwe rozwiązanie?

Dyskusyjny jest ogólny opis czterech modułów zajęć programowych, zawartych w tab. 11–14 na str. 58–59, np. w tab. 12 – Moduł II – program „Integracja przez Rekreację – tenis stołowy”, w części „Potrzebne przybory” nie znajdujemy informacji o liczbie raketek oraz stołów do zajęć (z opisu wynika, że jednego) do dyspozycji ćwiczących. Informacji o tych zajęciach nie uzyskujemy także w dołączonej ryc. nr 50 na str. 234.

W sposób bardzo szczegółowy Autorka prezentuje dane w rozdziale „Wyniki badań” na str. 60–137. Poszukuje istotnych związków także w przypadkach, kiedy sposób spędzania czasu wolnego jest śladowy, np. tabela 16: jazda na łyżwach – średnia w rodzinie spokrewnionej 0,1, bieganie – jogging 0,2 (przy skali ocen od 0 do 6 pkt.), co może powodować zbyt odważne stwierdzenia.

Przyjęty już na początku pracy i dalej kontynuowany sposób poszukiwania badawczego „wszystkiego z wszystkim”, był zbyt mechanicznym postępowaniem. W statystyce przyjęto bowiem,

że aby używać testu Chi-kwadrat Pearsona, liczebność którejkolwiek kategorii powinna przekraczać 5 (patrz tabela 45, str. 101).

Trzeba jednak zauważyć, że zaprezentowane wyniki badań, zawarte w 8 rozdziałach na str. 60–138 w tab. 11–80 i ryc. 4–47, pozwoliły w pełni odpowiedzieć na postawione pytania i hipotezy badawcze.

Zauważyć warto, że w wartościowym programie „Integracja przez Rekreację”, uczestniczyły inne dzieci – patrz tab. 6, str. 50 i tab. 76, str. 135 i chyba inni rodzice – patrz tab. 5, str. 49 i tab. 75, str. 135. Autorka bowiem napisała w rozdz. 4.8. „Ewaluacja autorskiego programu zajęć sportowo–rekreacyjnych” cyt. str. 134, w.8 dolny – „Do udziału w programie zaproszono nie tylko dzieci powyżej 10 roku życia, ale również młodsze. Łącznie udział w tym programie wzięło siedemnaścioro dzieci oraz siedmiu rodziców zastępczych i wśród tych osób rozdysponowano ankiety oceniające program”.

Ocena rezultatów uczestnictwa w tym programie zawarta w tab. 77–80, nakazuje bardzo dużą ostrożność z powodu bardzo skromnego materiału badawczego (17 dzieci i 7 rodziców). Nie można bowiem precyzować jakichkolwiek uogólnień, gdzie liczba wypowiedzi rodziców zawierała się od trzech do pięciu przy siedmiu badanych rodzicach, np. tab. 79 na str. 138.

Rozdział piąty, pt. „Dyskusja i wnioski”, zawiera w zbyt dużym stopniu powtórzenie wyników badań zaprezentowanych wcześniej w innych rozdziałach, np. cyt. str. 141 w. 6 dolny „Z zebranych podczas badań własnych danych wynika, że największy odsetek ojców zastępczych posiadał wykształcenie średnie (37,0%), wśród matek dominowało wykształcenie podstawowe i zawodowe (51,7%), str. 142, w. 13 górny „Badaniem realizowanym na potrzeby pracy objęto 89 dzieci powyżej 10 roku życia wychowywanych w rodzinach zastępczych. Najwięcej wśród nich było uczniów gimnazjum (39,0%), następnie szkół ponadgimnazjalnych (35,0%). Prawdą jest jednak, że w dalszej części pracy autorka podaje strukturę badanych przez innych autorów i Ruszkowską (2013a), Winogrodzką (2007).

Podkreślić jednak należy, że w całości obszernej dyskusji zawartej na str. 139–165, autorka odniosła swoje wyniki badań do innych autorów, choć zwrócić należy uwagę, iż bardzo rzadko decydowała się na własny komentarz, czego niewątpliwie należy oczekiwać w tego typu pracy.

Sformułowane na zakończenie pracy wnioski zawarte w ośmiu punktach, odpowiadają postawionym w pracy pytaniom i hipotezom, choć szkoda, że nie są zbieżne z kolejnością treści pytań i hipotez.

Zaprezentowana literatura, w ilości 134 pozycji, w tym znaczącej z zagranicy, świadczy o dobrej znajomości teorii podjętego tematu pracy. W opinii recenzenta, zabrakło w niej pracy – Sas Nowosielskiego (2009) pt. „Determinanty wolnoczasowej aktywności fizycznej młodzieży i ich komplikacje dla procesu wychowania do uczestnictwa w kulturze fizycznej. Akademia Wychowania Fizycznego w Katowicach”. Mimo, że nie dotyczy ona rodzin zastępczych, mogłaby być wykorzystana w dyskusji pracy.

Z obowiązku recenzenta chciałbym zwrócić uwagę na kilka szczegółów, które mogą poprawić jakość pracy w planowanych publikacjach:

- autorka często podaje nazwisko autora, a dopiero w dalszej części opisu autora i rok, np. str. 12, cyt. „W latach 80 XX wieku w Polsce omawiane zagadnienie pojawiło się w badaniach Różańskiej, Tyreńskiego, zajmując ich niewielki wycinek”, a dopiero w kolejnych wierszach podaje rok;
- należy unikać podrozdziałów o objętości tylko dwóch stron – patrz str. 27–28;
- wielokrotnie powtarza się w pracy termin „badanych”, np. na str. 43, rozdz. 3.2. Problem badawczy – 6 powtórzeń, kiedy wiadomo, że dotyczy to badanych członków rodzin lub dzieci;
- hipoteza szósta na str. 44, w porównaniu do pięciu pozostałych, winna być zachowana w tym samym czasie, a więc „wpływa”, a nie „wpłynęło” i „przyczynia się” zamiast „przyczyniło się”;
- w IV etapie badań na str. 55, nie podano co zrealizowano – patrz etapy I, II, III, V;
- brak wyjaśnienia skrótu „Mo” w tab. 15 na str. 62;
- brak tekstów post-hoc, określających pomiędzy którymi typami rodzin zachodzi zróżnicowanie istotne statystycznie;
- styl zdania na str. 164, w. 1 górny cyt. „Druga część przyjętego założenia...”.

Inne uwagi to tzw. błędy „literowe”

Jest	Winno być
– str. 13, w. 2 g. – ilości dzieci	liczby dzieci
– str. 68, w. 3 d. – $p=0,07$	$P=0,007$
– str. 26, w. 13 d. – S. Futyma	Futyma
– str. 158, w. 9 g. – Instytutu (2013)	Instytutu Matki i Dziecka (2013)
– str. 62, w. 6 g. – pływalnie	pływanie
– str. 63, w. 14 g. – pływalnie	pływanie

W podsumowaniu recenzji pragnę stwierdzić, że wartość merytoryczną pracy oceniam pozytywnie. Podjęte badania mają charakter oryginalny, a metodologia pracy jest poprawna. Uwagi krytyczne przedstawione w recenzji nie umniejszają znacząco treści recenzowanej pracy. Przedstawioną dysertację oceniam pozytywnie i wnioskuję do dalszych etapów przewodu doktorskiego na Wydziale Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu.

